

SUDBINA JEDNOG RUKOPISA

ili Kako se Rengjeov neobjavljeni rukopis o stećcima našao u *Bibliografiji i građi za umjetnost i srodne struke* dr. Antuna Bauera

SNJEŽANA RADOVANLIJA MILEUSIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

U knjižnici MDC-a sačuvan je jedan primjerak rukopisa Ivana Rengjea *Srednjovjekovni nadgrob. spomenici stećci: (2. dio)*.¹ Numeriran je brojkom 8 unutar rukopisne bibliografske cjeline *Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke*, koji je uredio dr. Antun Bauer. Nažalost, taj primjerak nema naslovnu stranicu niti prvih pet poglavlja teksta koji je najvjerojatnije sadržan u prvome, zagubljenom dijelu rukopisa. Cjelovit rukopis sačuvan je u knjižnici Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu te u knjižnici Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu. Usporedbom tih triju primjeraka uočene su samo neke manje razlike formalne prirode. Naime, primjerak iz sarajevske knjižnice datiran je s 1949., a primjerak iz MUO s 1953.g., a manje su razlike i u naslovu, numeraciji i broju stranica, prijepisui i marginalijama te manjim jezičnim inačicama, što pokazuje da je isti tekst naknadno prepisivan različitim pisacim strojem, uz manje intervencije prepisivača.²

Po svojemu sadržaju, neobjavljeni se rukopis o stećcima Ivana Rengjea razlikuje od ostalih knjiga u bibliografskome nizu *Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke*. Naime, Rengjeov rukopis *Sredovječni nadgrobni spomenici - stećci*³ opsežna je autorska studija o problematici stećaka koja čini monografsku cjelinu, dok ostale knjige iz *Bibliografije* sadržavaju većinom sekundarne izvore podataka, tj. bibliografije članaka, kronologije likovnih izložaba, (auto) biografije i bibliografije likovnih umjetnika.⁴

Knjižničarska znatiželja i pitanje kako se i zašto knjiga o stećcima našla u koricama *Bibliografije i građe za umjetnost i srodne struke* nije se mogla u potpunosti zadovoljiti tumačenjem da je taj rukopis bio stručno štivo uz Zbirku kopija stećaka koja se čuvala u fundusu Gipsoteke, niti da je rukopis prikupljen kao građa za proučavanje domaće likovne umjetnosti u sklopu aktivnosti Arhiva za likovne umjetnosti koji je djelovao kao odjel Gipsoteke.

Znatiželja je potaknula istraživanje vremensko-prostornoga konteksta nastanka rukopisa, kao i pomnije istraživanje biografija njezinih tvoraca - Ivana Rengjea i dr. Antuna Bauera⁵, urednika bibliografskoga niza unutar kojega je rukopis sačuvan.

Naime, literatura i arhivski izvori uputili su na niz biografskih isprepletanja u životu i stručnom radu Antuna Bauera i Ivana Rengjea, koja su dodatno objašnjavala postojanje Rengjeovih *Stećaka* u koricama *Bibliografije*.

Osim što ih je vezalo zajedničko podrijetlo iz najistočnijih dijelova Hrvatske (Rengjeo je 1884. g. rođen u Iloku, a Bauer 1911. g. u Vukovaru), Bauer i Rengjeo kroz život su dijelili srodne, često i iste stručne interese - obojica su imala istu strast prema povijesnim spomenicima i kulturno-povijesnim temama.

Vjerujemo da su njihovo dugogodišnje poznanstvo i suradnja na nizu projekata znatno pridonijeli činjenici da je Rengjeov neobjavljeni rukopis sačuvan zahvaljujući upravo Antunu Baueru. To potvrđuju i istraživani projekti, koji obuhvaćaju razdoblje 1940-ih i 1950-ih godina. Odnose se na suradnju Bauera i Rengjea u zborniku *Naša domovina* (1943.), zajedničko sudjelovanje na izložbama *Srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije*, održanima u Parizu (1950.) i Zagrebu (1951.), rad na nizu numizmatičkih (većinom izdavačkih) projekata (*Numizmatički zbornik*, 1951.; *Numizmatički rječnik i priručnik*, 1957.), uređivanje i rad u časopisu *Numizmatičke vijesti* Hrvatskoga numizmatičkog društva, kao i vrlo aktivno djelovanje na nizu projekata Družbe braće Hrvatskog zmaja.

Suradnja u zborniku *Naša domovina*, 1943.

Početkom 1940-ih Antun Bauer je na uspješnom početku svoje bogate muzeološke karijere na mjestu upravitelja Gradske gipsoteke, a Ivan Rengjeo, renomirani stručnjak i istraživač numizmatike 1939. g. dolazi iz Sarajeva u Zagreb i radi kao direktor Prve klasične gimnazije.

Obojica, kao priznati kulturni djelatnici (zajedno s Ivanom Bachom, Slavkom Batušićem, Josipom Buturcem, Linom Anđelom Horvat, Zdenkom Munk, Tihomilom Stahuljakom, Evom Veronom, Zdenkom Vojnovićem, Brankom Gavelom i mnogim drugim renomiranim imenima), sa svojim prilozima sudjeluju u zborniku Glavnoga ustaškog stana *Naša domovina* (Zagreb, 1943.)⁶, koji je uredio Filip Lukas, geopolitičar i tadašnji predsjednik Matice hrvatske (1928. - 1945.).

U prvome je svesku dr. Antun Bauer autor priloga *Arheološki spomenici*⁷ i *Arheologija*⁸ te urednik poglavlja *Dio III. Hrvatska povijest*. Kao suradnik u drugom svesku, Bauer je napisao prilog *Galerije i muzeji* (XX. poglavlje *Suvremeni kulturni život Hrvata*)⁹.

1 Rengjeo, Ivan. *Srednjovjekovni nadgrob. spomenici stećci: (2. dio)*. Zagreb: Antun Bauer, 1949., 110-164, 193-248, 176-192, 110-124 str.; 30 cm. (Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke / redakcija Antun Bauer, VIII. 2.).

2 Sva tri primjerka sačuvana su u knjižnici MDC-a digitalizacijom primjeraka ljubaznošću kolegica iz sarajevskoga muzeja te iz knjižnice MUO-a.

3 Rukopis o stećcima Ivana Rengjea spominje se u: Zmajčić, Bartol. *Ivan Rengjeo: in memoriam*. Numizmatičke vijesti, 9, 17/18 (1962.), str. 1-3.; Kopač, Viktor. *Profesor Ivan Rengjeo: (uz sedamdesetpetu godišnjicu života)*. Numizmatičke vijesti, 6, 13 (1959.), str. 1.; Batorović, Mato. *Ivan Rengjeo, nestor naše numizmatike: uz devedesetu godišnjicu rođenja*. *Informatica Museologica*, 6, 29 (1975.), str. 17.; *Rengjeo (Rendeo)*, Ivan. Hrvatska opća enciklopedija, sv. 9, Zagreb, 2007., str. 289.; Zlamalik, Vinko. *Rengjeo, Ivan*. Enciklopedija likovnih umjetnosti, sv. 4., Zagreb, 1966., str. 82.

4 Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke dr. Antuna Bauera. URL: <http://antunbauer.mdc.hr/> [citirano 9. studenog 2010.].

5 Antun Bauer. Personalni arhiv zaslužnih muzealaca. URL: <http://www.mdc.hr/hr/mdc/arhiv/personalni-arhiv-zasluznih-muzealaca/?muzealacId=9> [citirano 26. listopada 2010.].

6 *Naša domovina* / [glavni urednik Filip Lukas]. Zagreb: Izdanje Glavnog ustaškog stana, 1943.

7 Isto, 1. sv., str. 239-240.

8 Isto, 1. sv., str. 363.

9 Isto, 2. sv., str. 1014-1024.

10 Isto, 1. sv., str. 260-269.

11 Isto, 1. sv., str. 254-260.

12 Ivan Rengjeo bio je od 1940. do 1944. god. urednik časopisa *Hrvatski planinar*. Vidjeti: Čaplar, Alan; Poljak, Željko. *Hrvatski planinar - časopis koji spaja generacije*. Hrvatski planinar, 6 (2008.), str. 12-13.

13 Rengjeo, Ivan. *Stećci ili mramorovi*. Hrvatski planinar, br. 8-12 (1942.), str. 105-114. Dostupno i na URL: <http://www.pplsavez.hr/hp-arhiva/194208.pdf> [citirano 6. prosinca 2010.]

14 Rengjeo, Ivan. *Simbolika štapa na stećcima* // Hrvatski planinar, br. 4-5 (1943.), str. 61-68. Dostupno i na URL: <http://www.pplsavez.hr/hp-arhiva/194304.pdf> [citirano 6. prosinca 2010.].

15 Rengjeo, Ivan. *Sredovječni nadgrobni spomenici - stećci*. Zagreb, 1949. (Bibliografija i građa za umjetnost i srodne struke; VIII). Ljubaznošću knjižničarki Zemaljskoga muzeja Bosne i Hercegovine, knjižnica MDC-a posjeduje digitalne preslike prvih pet poglavlja tog primjerka, od 1. do 119. str.

16 Kopač, Viktor. *Profesor Ivan Rengjeo: (uz sedamdesetpetu godišnjicu života)*. Numizmatičke vijesti, 6, 13 (1959.), str. 1.

17 *L'art medieval Yougoslave*. Paris: Les Presses artistiques, 1950.

18 Na izložbi je sudjelovala i Bauerova supruga Antonija Bauer.

19 *Narodni list*, 24. kolovoza 1949., str. 2.

20 O Zbirci sadrenih odljeva stećaka i 29 primjeraka u stalnom postavu Gliptoteke HAZU vidjeti u: Sakač, Mirjana. *Vodič Zbirke stećaka*. Zagreb: Gliptoteka JAZU, 1973.; Kralj, Ariana; Mažuran-Subotić, Vesna; Roje-Depolo, Lida. *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Gliptoteka*. Zagreb: Gliptoteka HAZU, 2004., str. 27-29.

21 Gliptoteka HAZU: URL: http://gliptoteka.mdc.hr/zbirka_odljeva_stecaka.aspx

22 Bulletin Instituta za likovne umjetnosti donosi tekst s nizom pozitivnih i pohvalnih komentara o izložbi koji su 1950. g. objavljeni u inozemnom tisku. Komentari o izložbi jugoslavenske srednjovjekovne umjetnosti u Parizu. Bulletin Instituta za likovne umjetnosti, 1/2 (1953.), str. 58-60.

23 Krleža, Miroslav. Predgovor. Izložba srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije. Zagreb: Umjetnički paviljon, 1951., str. 11.

Ivan Rengjeo je, kao izniman numizmatički autoritet, svoje je priloge objavljivao u zborniku *Naša domovina* pišući o starim hrvatskim novcima (*Stari hrvatski novac numizmatika*¹⁰). U XIV. poglavlju *Poviestni spomenici* (koje je uređivao Antun Bauer) objavljen je njegov prilog o stećcima *Srednjovjekovni nadgrobni spomenici (stećci)*¹¹. Taj Rengjeov tekst sadržava poglavlja *Obći pojam i nalazišta, Oblik i izgled stećaka, Ukrasi, Izrađivanje stećaka, Nadpisi, Stećci bez nadpisa, Proučavanje stećaka i Bibliografija*. Vrlo sličnu strukturu teksta Rengjeo će zadržati i u kasnije datiranoj studiji o stećcima sadržanoj u *Bibliografiji*.

Do tada je Rengjeo već objavio svoja dva priloga o stećcima u časopisu *Hrvatski planinar*, koji je svojim znanstveno-popularnim prilogima pridonosio istraživanju manje poznatih krajeva.¹² To su tekstovi *Stećci ili mramorovi*¹³ i *Simbolika štapa na stećcima*¹⁴.

Suradnja na izložbama *L'art medieval Yougoslave (Pariz, 1950.) i Srednjovjekovna umjetnosti naroda Jugoslavije (Zagreb, 1951.)*

Tematika stećaka i srednjovjekovnih spomenika ponovno će povezati Bauera i Rengjea 1949. i 1950. g. na pripremanju za veliku izložbu *Srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije*.

Naime, na primjerku Rengjeova rukopisa o stećcima, sačuvanome u knjižnici Zemaljskoga muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, naveden je Zagreb kao mjesto nastanka te 1949. kao godina njegove izrade.¹⁵ Nastanak toga rukopisa Viktor Kopač povezuje s pripremanjem velike izložbe *L'art medieval Yougoslave (Srednjovjekovna umjetnost naroda Jugoslavije)*, koja je održana u pariškom Musée des monuments Français od 9. ožujka do 22. svibnja 1950. g. Kopač o Rengjeu kaže:

*Poznat kao dobar poznavalac bosansko-hercegovačke povijesti, a napose kulturno povijesnih spomenika, sredovječnih stećaka. Kao takav je sudjelovao god. 1949. u pripremanju za izložbu srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije u Parizu, u odsjeku za stećke. Tom je prilikom napisao velik rukopis pod naslovom Sredovječni nadgrobni spomenici - stećci, u kojemu je zahvaćena i obrađena čitava tematika tog pitanja.*¹⁶

Kopačevu tezu potvrđuju i podaci iz impresuma kataloga pariške izložbe.¹⁷ U organizacijskom odboru izložbe sudjelovao je i dr. Antun Bauer¹⁸, a u opsežnom popisu znanstvenih suradnika na izložbi navodi se i Ivan Rengjeo.

Za parišku izložbu Bauerova ekipa u Gipsoteci 1949. g. radi replike u gipsu nekoliko primjeraka stećaka iz Hrvatske, Srbije te Bosne i Hercegovine.¹⁹ Te su replike vraćene u fundus Gipsoteke, gdje se i danas čuvaju u Zbirci sadrenih odljeva stećaka od XIII. do XVI. stoljeća.²⁰ Građa je i danas izložena u stalnom postavu, a dostupna je i online.²¹

Bila je to izložba kojom se, prema zamisli Miroslava Krleže, njezina idejnog tvorca i organizatora, poslijeratna Jugoslavija predstavila Zapadnoj Europi.²² Poruka izložbe sažeta je u nekoliko Krležinih rečenica iz predgovora katalogu izložbe:

*Južnoslavljenska civilizacija je propala u ciklusu ratova, da bi Zapadna Evropa mogla da živi, i da harmonično stvara umjetnička djela, bez kojih bi historija čovječanstva ostala nezamišljiva. Da su kod toga posla sudjelovali i naši umjetnici, jedan od skromnih dokaza jeste i ova izložba.*²³

Među ostalim, na toj su izložbi stećci prvi put istaknuti kao jedinstveno i izuzetno vrijedno kulturno blago srednjovjekovlja na području bivše Jugoslavije.

Antun Bauer i Ivan Rengjeo radili su kao stručni suradnici i na istoimenoj izložbi srednjovjekovne umjetnosti naroda Jugoslavije, koja je u ožujku 1951. g. otvorena u zagrebačkome Umjetničkom paviljonu, u organizaciji Savjeta za nauku i kulturu FNRJ. Na toj je izložbi zbog skućenijega izložbenog prostora nego što je bio onaj u pariškome Musée des monuments Français, izloženo 20 originalnih umjetnina i 30 kopija fresaka manje (u popratnom je katalogu naveden popis 194 kataloške jedinice).

U predgovoru popratnoga kataloga književnik Miroslav Krleža s mnogo zanosa progovara o stećcima i bogumilskim skulptorima:

*Izvan svake je sumnje, da su pojedine bogumilske nekropole s masom od po pet stotina mramornih monolita građene kao jedinstvena i rafinirana arhitektonska kompozicija, koja grandioznošću svoje osnovne zamisli prelazi svaku efemernost folklorne primjene. Ova skulptura je tendenciozna i propagandistička. Ona ne priznaje kult smrti. Ona načelno, bogumilski, upravo materijalistički negira zaglupljujuću misao miranja na koljenima pred zagonetkom bilo kakve prekogrnbne hijerarhije, i od hiljada i hiljada ljudskih ruku na ovim monolitima ni jedna nije sklopljena u pred-smrtnoj molitvi. Ni jedan bogumilski lik ne kleči pred autoritetom religioznih nadzemaljskih i ovezemaljskih simbola.*²⁴

Rengjeo će se tematici stećaka vratiti još jedanput, ali u suradnji s jednim drugim Slavoncem - pjesnikom, esejistom, likovnim i književnim kritičarom Borom Pavlovićem (Požega, 1922. - Duga Resa, 2001.).²⁵ Naime, Boro Pavlović i Ivan Rengjeo u vlastitoj nakladi 1954. g. objavljuju knjižicu *Stećci govore*. Boro Pavlović izabire natpise sa stećaka

prepoznajući u njima iznimnu poetsku vrijednost, u kamenu uklesanu hermeneutičku poeziju. Ivan Rengjeo popisao je podatke o stećcima i njihovim nalazištima te napisao pogovor o njihovim osnovnim odrednicama kao srednjovjekovnim kulturnim spomenicima.²⁶

Numizmatički projekti

□ *Numizmatičke vijesti*

Ista ljubav i strast prema numizmatici povezivala je Bauera i Rengjea dugi niz godina. To potvrđuje niz primjera, a spominjemo samo neke koji su imali odjeka i u radu hrvatskih muzeja.

Ivan Rengjeo bio je idejni začetnik i urednik najznačajnijega hrvatskog numizmatičkog časopisa Hrvatskoga numizmatičkog društva *Numizmatičkih vijesti*, i to od broja 1 do 18., tj. od 1939. g. pa do Rengjeove smrti 1962. g. Numizmatičko je društvo u povodu 75. Rengjeova rođendana kao zahvalu za njegove doprinose numizmatici naručilo prigodnu plaketu, koju je izradio Vanja Radauš 1959. g.²⁷

Antun Bauer nastavit će Rengjeov rad te biti urednik časopisa *Numizmatičke vijesti* od broja 19 do 27 (1963. - 1969.).²⁹

□ **1951. g. Numizmatički zbornik**

Početkom 1950-ih godina osjeća se manjak stručnih priloga iz numizmatike, a časopisi *Numizmatika* i *Numizmatičke vijesti* bilježe zastoj u objavljivanju od 1930-ih godina. Zbog toga Antun Bauer pokreće *Numizmatički zbornik*³⁰ i objavljuje ga u rukopisu 1951. g. kao deveti svezak rukopisnoga bibliografskog niza *Muzejski arhiv: građa za muzeologiju*.³¹

U zborniku koji donosi pet priloga³² surađuje i Rengjeo s tekstom *Stari hrvatski numizmatičari*. Taj će Rengjeov tekst kasnije (1953. g.) biti objavljen i u ponovno pokrenutom časopisu *Numizmatika*.³³

□ **1957. g. Numizmatički rječnik i priručnik**

Početkom 1956. g. u krugu hrvatskih numizmatičara rođena je ideja o skupljanju građe i izradi *Numizmatičkoga rječnika* koji (...) ima zadatak da bude priručnik za rad na numizmatici u prvom redu stručnom i tehničkom osoblju na radu u muzejima. U srpnju 1957. g. Antun Bauer, urednik časopisa *Muzeologija*, potpisao je ugovor o izradi i otkupu rukopisa za *Numizmatički rječnik* s autorima Ivanom Rengjeom, Bartolom Zmajčićem, Dragutinom Mandlom, Venom Zlamalikom i Kamilom Dočkalom. Taj je *Numizmatički rječnik i priručnik* trebao biti tiskan u redakciji časopisa *Muzeologija* ili pak, njegovim posredovanjem, u nekoj drugoj redakciji. Već je 1961. g. sastavljen rječnik s 2 500 pojmova i Bauer sa zadovoljstvom ističe uspješnu suradnju i skori završetak na vrlo opsežnoj građi.³⁴ No zbornik je 1983. g. umnožen šapirografom i sačuvan u rukopisu u dva opsežna sveska u knjižnici MDC-a. Prvi svezak na 420 stranica donosi rječnik, a drugi na 342 stranice priručnik.³⁵ Ivan Rengjeo podržao je Bauerovu ideju te je napisao brojne tekstove i natuknice za prvi svezak zbornika.

Rad u Družbi braće Hrvatskog zmaja

Dr. Antun Bauer i prof. Ivan Rengjeo, prvi kao Zmaj Vučedolski III. i drugi kao Zmaj od Olova (po majci koja je potjecala iz stare obitelji Barišić iz Olova), bili su vrlo aktivni članovi Družbe braće Hrvatskog zmaja. To potvrđuje niz priloga u časopisu *Hrvatski zmaj*, čije se objavljivanje obnavlja 1944. g. pod uredništvom Ivana Rengjea.³⁶ Obojica su svojim radom nastojali pridonijeti osnovnim zadaćama Družbe, koje Ivan Bach definira kao (...) *njegovanje hrvatske predaje i uspomene na prošlost hrvatskog naroda te čuvanje i obnavljanje spomenika hrvatske prošlosti*.³⁷

Antun Bauer, kao kustos Ozaljskoga muzeja³⁸, otpremio je u studenom 1942.god. znatan dio zbirki Zrinsko-frankopanskog muzeja, kao i cijeli Sokolski muzej, u zgradu Gradske gipsoteke, sačuvavši ih tako od ratnih sukoba i stradanja. Rengjeo je pak zagovarao osnivanje znanstvene knjižnice Viteškog reda Hrvatskog zmaja te nastojao (...) *da se u Zagreb dopremi u naučne svrhe nekoliko bogumilskih stećaka, koje bi trebalo smjestiti ili u Rakovom ili u Jurjevskom perivoju*.³⁹

S tematikom stećaka (*Hrvatski sredovječni nadgrobni spomenici - stećci*), Rengjeo je kao cijenjeni Zmaj od Olova održao predavanje 19. siječnja 1944. za članove Viteškog reda Hrvatskog zmaja na redovitim bratskim sastancima u (...) *toplom krugu sakupljeni tako reći oko domaćeg ognjišta u najintimnijem krugu bratske Zmajске obitelji*.⁴⁰ Bauer je na istom ciklusu predavanja kao Zmaj Vučedolski održao predavanje *Hrvatski povijestni spomenici* (5. siječnja 1944.).

sl. 1. i 2. U povodu 75. rođendana Ivana Rengjea Vanja Radauš je 1959. g. u sitnoj plastici izradio Rengjeov lik prema narudžbi Hrvatskoga numizmatičkog društva. Plaketa se kao dio donacije Berislava Kopača čuva u Arheološkome muzeju Zagreb.²⁸

24 Tekst Predgovora objavljen je i u: Krleža, Miroslav. *Srednjovjekovna umjetnost naroda Jugoslavije*. Likovne studije. Sarajevo: Oslobođenje, 1985., str. 17-27., a dio eseja dostupan je i na: URL:<http://makdizdar.ba/?p=529> [citirano 25. svibnja 2011.]. Krleža je o stećcima pisao i kasnije, a često je citiran tekst: *Bogumilski mramorovi*. Književne novine, br. 21, Beograd, 1954., str. 1-2., kasnije i u: Krleža, Miroslav. *Bogumilski mramorovi*. Likovne studije. Sarajevo: Oslobođenje, 1985., str. 11-16. ili dio toga eseja i na: URL:<http://makdizdar.ba/?p=517> [citirano 25. svibnja 2011.].

25 Radić, Damir. *Zaboravljeni genij pjesničke igre*. Vijenac, 201., 15. studenog 2001.

26 Rengjeo, Ivan. *Stećci*. Stećci govore: izbor natpisa sa stećaka. Zagreb, 1954., str. 36-44.

27 Kopač, Viktor. *Profesor Ivan Rengjeo: (uz sedamdesetpetu godišnjicu života)*. *Numizmatičke vijesti*, 6, 13 (1959.), str. 3.

28 Mirnik, Ivan. *Zbirka medalja Berislava Kopača*. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 2005., str. 138.

29 Kovač, Damir. *Povijest Hrvatskog numizmatičkog društva od 1928. do 2008.* *Obol*, 60 (2008.), str. 3-4.

30 *Numizmatički zbornik*: sv. 1., urednik Antun Bauer. Zagreb: Numizmatičko društvo u Zagrebu, 1951. (*Muzejski arhiv: građa za muzeologiju*; sv. 9.) (Knjižnica MDC-a, inv. br. 1412a).

31 Detaljnije u: Radovanlija Mileusić, Snježana. Iz rukopisne ostavštine dr. Antuna Bauera: Muzejski arhiv - građa za muzeologiju. *Informatica Museologica*, 40, 3/4 (2009.), str. 85-95.

32 Prvi svezak *Zbornika* sadržava tekstove *Kabinet za numizmatiku i medalje* (Antun Bauer), *Stari hrvatski numizmatičari* (Ivan Rengjeo), *Numizmatičke zbirke u muzejima NR Hrvatske* (Antun Bauer), *Postanak i razvoj numizmatičkih društava* (Bartol Zmajčić), *Bibliografija za domaću numizmatiku* (Antun Bauer). Neki su od tih tekstova kasnije objavljeni u časopisu *Numizmatika* (sv. 5., 1953.).

33 Rengjeo, Ivan. *Stari hrvatski numizmatičari*. Numizmatika, 5 (1953.), str. 60-81.

34 Bauer, Antun. *Numizmatički rječnik*. Numizmatičke vijesti, 15/16 (1961.), str. 30-31.

35 *Numizmatički rječnik i priručnik* / redakcija i organizacija Antun Bauer. Zagreb, 1983. Dva nepaginirana sveska umnožena šapirografom. (Knjižnica MDC-a, inv. br. R-1143a; inv. br. R-1143b).

36 Hrvatski zmaj: glasilo Viteškog reda Hrvatskog zmaja / ur. Ivan Rengjeo, Zmaj od Olova. - 1917-1918; 1925-1928; 1944. - Zagreb: Hrvatska državna tiskara, 1917-1944. Iz starog kataloga. - Od 1917-1928., podnaslov: glasilo društva Braće hrvatskog Zmaja. - Od 1917-1928 urednik: Emilije Laszowski. - Ne izlazi od 1919-1924, 1929-1943. - Od 1917-1928 izlazi mjesečno. - Od 1918-1928 izdavač: Braća Hrvatskog zmaja u Zagrebu. Izvor podataka: katalog Knjižnice HAZU.

37 Bach, Ivan. rad Družbe braće Hrvatskog zmaja oko čuvanja i skupljanja hrvatskih poviestnih spomenika. Hrvatski zmaj, 1944., str. 82.

38 Zgaga, Višnja. *Dr. Antun Bauer - kustos Muzejske zbirke Družbe braće Hrvatskog zmaja u Ozlju*. Muzeologija, 31, str. 87-93.

39 Mohr, Viktor. *Ljetopis za radnu god. 1943./1944.* Hrvatski zmaj, 1944., str. 90.

40 Isto, str. 93.

41 *Stećci*: izložba Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 4. rujna - 2. studenoga 2008. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2008., str. 17.

42 2. 11.2009. - Ministar kulture RH mr. sc. Božo Biškupić u Sarajevu potpisao je pismo namjere o kandidaturi stećaka za upis na Listu svjetske baštine. URL: <http://www.min-kulture.hr/novost/default.aspx?id=5302> [citirano 12. prosinca 2010.]

Zaključna misao

Prvotno pitanje - zašto su se Rengjeovi *Stećci* našli u bibliografskoj cjelini *Bibliografije i građe za umjetnost i srodne struke* - sada se više ne čini tako zagonetnim. Taj je rukopis nastao u razdoblju intenzivne suradnje dvaju zaljubljenika u kulturnu baštinu na nizu kulturoloških projekata. Rengjeov je rukopis imao važnu ulogu u proučavanju tematike stećaka 1940-ih i početkom 1950-ih godina. Pohranjen u Arhivu za likovne umjetnosti, a tako kasnije i u koricama *Bibliografije*, rukopis je ostao sačuvan.

Temi stećaka tek će se Krležinom izložbom 1950. g. pridati mnogo veća pozornost u stručnim i znanstvenim krugovima, iako će i od tada proći nekoliko desetljeća do prve velike tematske izložbe o stećcima u zagrebačkoj Galeriji Klovićevi dvori, održanoj 2008. g. U popratnom se katalogu izložbe, nažalost, ni u jednoj od opsežnih bibliografija ne spominje se Rengjeov rad, samo ga I. Poklečki Stošić navodi kao jednoga u nizu imena koja su se bavila proučavanjem stećaka nakon Drugoga svjetskog rata.⁴¹

Tomu je možda razlog što Rengjeov rukopis danas nije više dovoljno zanimljiv kao građa za istraživanje stećaka ili je pak njegov smještaj u *Bibliografiju* pridonio tome da je (p)ostao skriven kao građa za njegovo (ne)objavlivanje, a time i nepoznavanje u širim stručnim krugovima.

Predstavljanjem Rengjeova rukopisa o stećcima u sklopu projekta digitalizacije građe iz Zbirke Bauer ponovo ga otkrivamo te nudimo javnosti kao dokument jednoga vremena i kao zaboravljenu kulturno-povijesnu činjenicu.

Prezentiranje povijesne rukopisne građe o stećcima iz knjižnične Zbirke Bauer na webu, ujedno je i doprinos MDC-a projektu ministarstava kulture Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore o suradnji na pripremi i nominaciji stećaka radi upisa na Listu svjetske kulturne baštine UNESCO-a.⁴²

Priljeno: 15. siječnja 2011.

THE FATE OF A MANUSCRIPT

or How Rengjeo's unpublished manuscript about stechaks got into the Bibliography and material for art and similar disciplines of Dr Antun Bauer

The MDC library holds a copy of the manuscript of Ivan Rengjeo's Medieval gravestones, stechaks: Part 2. It is numbered 8 in the MS bibliographic unit Bibliography and material for art and similar disciplines that was edited by Dr Antun Bauer. In its contents, the unpublished book of Ivan Rengjeo about stechaks differs from other volumes in the bibliographic sequence Bibliography and material for art and similar disciplines. The Rengjeo MS Medieval Gravestones, Stechaks is a major original study about the problems of the stechak that creates a monographic unit, while the other books in the Bibliography contain on the whole secondary sources of data, i.e. bibliographies of articles, chronologies of art exhibitions, biographies and autobiographies and bibliographies of visual artists.

A librarian's curiosity and the issue of how and why a book about stechaks should be inside the covers of the Bibliography and material for art and similar disciplines set off research into the time and space context of the origin of the manuscript, and more careful research into the biographies of its creators – Ivan Rengjeo and Dr Antun Bauer, editor of the bibliographic sequence within which the manuscript has been preserved.

The manuscript was created in a period of vigorous collaboration by two lovers of the cultural heritage on a number of culture studies projects. Rengjeo's MS had an important role in the study of the theme of the stechaks in the 1940s and early 1950s. By presenting Rengjeo's manuscript about stechaks as part of the project of the digitalisation of material from the Bauer Collection, we are rediscovering it and offering it to the public as document of a time and also as a forgotten fact of cultural history.